

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богачук О. А час не жде... / О. Богачук. – Рівне, 2003. – С. 20.
2. Гоголь Н. В. Собрание починений : в 6 томах Т. 6. Избранные статьи и письма / Н. В. Гоголь ; под общ. ред. С. И. Мошинского и др. ; подготовка текста и прим. А. И. Дубовикова. – М. : Гослитиздат, 1959. – 563 с.
3. Деніжна С. О. Формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя засобами народних традицій : дис. ... канд. пед. наук / С. О. Деніжна. – К., 1996. – 161 с.
4. Драгоманов М. П. Вибране / М. П. Драгоманов. – К., 1991. – 593 с.
5. Духнович О. В. Народная педагогика в пользу училищ и учителей сельских / О. В. Духнович // Антология педагогической мысли УССР : сб. сочинений. – М. : Просвещение, 1988. – С. 59.
6. Колесса Ф. Народна музика на Поліссі / Ф. Колесса. – К., 1970. – 417 с.
7. Матюша І. К. Національна спрямованість виховання учнів / І. К. Матюша // Початкова школа. – 1995. – № 2. – С. 4–5.
8. Неживий О. Для рідного слова: творча спадщина Б. Грінченка і проблеми національного виховання / О. Неживий. – Луганськ, 1994. – 192 с.
9. Олійник Б. Національна гідність і національне надбання / Б. Олійник // Крилиці моралі та духовна посуха. – К., 1990. – С. 252.
10. Сковорода Г. С. Вірші, пісні, байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи / Г. С. Сковорода. – К. : Наукова думка, 1983. – 542 с.
11. Стельмахович М. Г. Українське національне виховання / М. Г. Стельмахович // Початкова школа. – 1993. – № 8. – С. 3–7.
12. Стеценко К. Початковий курс навчання дітей ногому співу / К. Стеценко. – К., 1918. – С. 3.
13. Ткач М. Таїна народних традицій / М. Ткач // Наука і культура. Україна : щорічник. – 1990. – Вип. 24. – С. 408.
14. Шкіль М. І. З любов'ю до професії вчителя / М. І. Шкіль. – К. : Вища школа, 1998. – 112 с.
15. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» № 580/2015 від 13.10.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.kadrovik01.com.ua/regulations/8450/474470/>.

Дата надходження до редакції: 06.03.2017 р.

УДК 378.147.041-057.875

Лариса РАДКОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання
Інституту мистецтв Рівненського державного
гуманітарного університету

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОСНОВА САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто питання організації самостійної роботи студентів ВНЗ та охарактеризовано основні фактори її мотивації.

Ключові слова: самостійна робота, студент, мотив, самоосвіта.

В статье рассматриваются вопросы организации самостоятельной работы студентов вузов, дается характеристика основных факторов ее мотивации.

Ключевые слова: самостоятельная работа, студент, мотив, самообразование.

The article deals with the organization of independent work university students and characterized the main factors motivating this work.

Key words: independent work, student, motive, self-education.

Постановка проблеми. Освітній процес в Україні – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері

вищої освіти і науки, що провадиться через систему науково-методичних і педагогічних заходів, спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвинутої особистості.

За словами Л. Гриневич, Міністра освіти і науки України, до кінця 2017 року відбудеться низка позитивних змін, що наблизять вітчизняну систему вищої освіти до європейських стандартів [8]. Проте, за словами директора Департаменту вищої освіти МОН України О. Шарова, представлені пропозиції не є чимось абсолютно новим, вони, зокрема, є частиною виконання Програми діяльності уряду і впровадження реформи, започаткованої Законом України «Про вищу освіту» [4].

Серед змін у навчальному процесі варто виокремити не лише зменшення академічного навантаження на викладачів (із 900 годин до 600) та зниження кількості годин аудиторного навантаження (із 36 до 30 на тиждень), а й збільшення годин на самостійну роботу студентів.

Таким чином, відтепер викладачі більше часу приділятимуть саме науковій та дослідницькій діяльності [8], а студенти, маючи менше аудиторних занять, – самостійній роботі. Однак варто зауважити, що зміст професійної підготовки, форми і методи організації самостійної роботи не відповідають сьгодні сучасному рівневі європейських і світових стандартів та не повною мірою забезпечують необхідні знання, вміння, навички і досвід практичної діяльності майбутніх фахівців. Як наслідок – у сучасному освітньому процесі постала важлива й одночасно складна проблема – організація самостійної роботи студентів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемі дослідження поняття «самостійності» завжди приділялася значна увага науковців. Так, визначенню поняття «самостійна робота» присвячено публікації А. Алексюка, Н. Дайрі, В. Єсіпова, В. Козакова, П. Підкасистого та інших учених. Питаннями класифікації та організації форм самостійної роботи займалися М. Князян, В. Мороз, С. Шевченко та ін. Шляхи організації самостійної роботи представлено в публікаціях В. Бенера, В. Буринського, І. Зязюна, Н. Ничкало.

Зазначимо, що в термін «самостійна робота» дослідники вкладають різний зміст, оскільки на сьогодні відсутній єдиний науковий підхід щодо його розгляду, а як наслідок – різноманітність визначень поняття «самостійна робота», а також її видів і рівнів, відмінності розуміння значення самостійної роботи у навчальному процесі.

Мета статті – окреслити шляхи самоосвіти студентів ВНЗ, довести, що самостійна робота є одним із найважливіших засобів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Процес навчання у вищому навчальному закладі актуалізує проблему самостійної пізнавальної діяльності студентів, необхідність розв'язання якої визначається тим, що вищ покликаній не тільки давати студентам готові знання, а й навчати самостійно їх здобувати.

Відомо, що самостійна робота студентів – це раціонально спланована, організаційно та методично спрямована навчально-пізнавальна діяльність, що здійснюється без безпосередньої допомоги викладача з метою досягнення заздалегідь очікуваного результату [2, с. 7]. У ході такої роботи відбувається засвоєння навчального матеріалу, формування вміння працювати з різноманітними видами інформації, а також розвиток аналітичних здібностей, навичок контролю та планування навчального часу [6]. Крім того, самостійна робота є найважливішою умовою самоорганізації в оволодінні методами професійної діяльності, пізнання і поведінки; зняття педагогічного керівництва й управління самостійною пізнавальною і науково-виробничою діяльністю, що узагальнюється в процесі навчання і професійного самовизначення.

В умовах кредитно-модульної системи самостійна робота набуває особливого значення, вимагає організації й управління на якісно новому рівні, що сприяє пошуку й упровадженню нових підходів до її організації, відповідного інформаційно-методичного забезпечення. Так, за сприяння МОН України кількість годин на самостійну роботу студентів суттєво збільшилася.

Одним із найважливіших аспектів самостійної роботи є мотиваційний фактор. Незаперечним є той факт, що навчання буде набагато успішнішим, якщо в студента сформована позитивна мотивація, пізнавальний інтерес, потреба в здобутті знань, почуття обов'язку, відповідальність та інші мотиви [7, с. 88].

Мотивація, за визначенням учених-психологів, – це процес спонукання людини до певної форми діяльності, відповідно мотив – це чинник, який підтримує цей процес [1, с. 9]. Студенти розуміють, якщо вони старанно та якісно виконуватимуть домашні та контрольні роботи, достатньо часу приділятимуть рефератам, курсовим та дипломним роботами, то в кінцевому результаті отримають високу оцінку за свою працю, і навпаки, байдуже ставлення до роботи призведе до негативних наслідків (неспроможність здати іспит, втрата стипендії тощо). Особливого значення при цьому набуває самостійна робота студентів у процесі музичної підготовки. Незначна кількість навчальних годин на музично-педагогічному факультеті не дає можливості детально розглянути на заняттях кожен тему, наприклад, предметів музично-теоретичного циклу. Тому перед студентами виникає об'єктивна потреба – самостійно опрацювати навчальну та довідкову літературу, поглиблюючи та систематизуючи таким чином знання, одержані в аудиторії. Крім того, на сьогодні є певна категорія студентів, які вивчають музичні дисципліни в «стартових умовах». Йдеться зокрема про тих, хто не отримав якісної базової музичної підготовки в спеціалізованому музичному закладі. Відсутність початкових знань та вмінь не дає змоги таким молодим людям активно включитися у засвоєння матеріалу ВНЗ, а отже, заповнювати прогалини у своїх знаннях вони повинні самостійно.

Самостійна робота повинна стати ефективною та дієвою формою засвоєння навчального матеріалу, сформувати в студентів практичні вміння та навички, пов'язані з виконанням музичних завдань. Однією з форм роботи може бути вибір студентом необхідного навчального посібника, знаходження в ньому потрібних відомостей (історичного, теоретичного, практичного характеру), порівняння та аналіз інформації, отриманої від викладача в ході аудиторного заняття.

Як доводить практика, вміння самостійно працювати з навчальною літературою являє собою комплексне вміння студентів, яке ґрунтується на таких операціях, як сприймання і мислення. Ці навчальні дії сприяють перетворенню знань, які необхідно засвоїти самостійно, у знання, усвідомлені студентом. Працюючи із посібником, студенти музичних спеціалізацій отримують інформацію не тільки з тексту, а й із музично-хрестоматійних матеріалів, які необхідно спочатку розібрати, а згодом виконати (спів, гра, диригування, аналіз творів). Отже, студенти повинні усвідомлювати необхідність опрацювання відповідної літератури з предметів та засвоєння важливих для цього теоретичних відомостей.

Формуванню позитивної мотивації студентів до виконання самостійної роботи, на думку В. Володько, І. Дмитрик, М. Іванової, сприяють такі фактори, які чітко організують процесу самостійної роботи студентів; зміст завдань і способи їх виконання; стимулювання контролюючої функції; усунення деструктивних моментів [3, с. 49]. Розглянемо їх детальніше:

Фактор І – організація процесу самостійної роботи – передбачає, з одного боку, готовність студента виконати завдання, а з іншого – надання викладачем усіх необхідних методичних матеріалів. Рівень розробки навчально-методичних матеріалів є запорукою успішності виконаних будь-яких робіт і завдань. До навчально-методичного забезпечення відносять підручники, навчальні посібники (як друковані, так і електронні), методичні вказівки, рекомендації та інструкції до виконання робіт, тематичний перелік рефератів та

доповідей, зразки оформлення індивідуальних завдань тощо. У ході роботи викладачеві необхідно чітко формулювати завдання, а за необхідності – надати студентам зразки їх виконання; окреслити строки виконання, форми контролю, методи і критерії оцінювання (кількість балів, які може отримати студент за виконання завдань із самостійної роботи, визначається кафедрою під час розробки робочої навчальної програми дисципліни у розділі «Самостійна робота студентів»).

Фактор II – зміст завдань і способи їх виконання – покликаний стимулювати інтелектуальні зусилля студентів, забезпечувати високий рівень їх мотивації, тобто завдання повинні викликати інтерес, спонукати до глибини і повноти їх розкриття, усвідомлення й осмислення необхідних термінів і понять. Із метою підвищення ефективності самостійної роботи студентів доцільно використати індивідуальні науководослідні завдання (ІНДЗ), що передбачені у ВНЗ робочими навчальними програмами з усіх дисциплін.

Фактор III – стимулювання контролюючої функції – передбачає контроль за виконанням самостійної роботи студентів. При цьому дієвою мотивацією є необхідність отримання молоддю позитивної оцінки. Від викладача при цьому вимагається об'єктивно перевірити завдання і оцінити його. Контроль за самостійною роботою студентів здійснюється залежно від виду самостійної роботи (тестування, відповіді на контрольні запитання після кожної лекції, співбесіди, колоквіуми, захист курсових робіт і проєктів, перевірка ІНДЗ, наукові конференції тощо), а оцінка (бал) за самостійну роботу входить до складу модульної бальної оцінки.

Фактор IV – усунення деструктивних моментів – допомагає у вирішенні проблемних ситуацій, що виникають у ході самостійної роботи та вплинуть на її ефективність. Серед найбільш важливих – авторитарний стиль педагогічного спілкування та надто складні для студентів завдання або вимоги. Деструктивні проблеми можуть бути усунені шляхом їх заміни на стимулюючі. Позитивне ставлення до студентів, створення ситуації успіху, вміння викладача підкреслити цінність досягнутого результату – надзвичайно важливі компоненти самостійної роботи. Неабияку роль відіграють і партнерські стосунки (на протизагу авторитарному спілкуванню), коли студент бачить в особі викладача наставника, консультанта, який допоможе у подоланні труднощів.

С. Кисіль та А. Василенко, досліджуючи специфіку навчальної діяльності студентів у ВНЗ, поділяють мотиви на чотири групи: 1) *загальносоціальні*, зміст яких визначається усвідомленням суспільних інтересів, високої суспільної значущості вищої освіти; 2) *навчально-пізнавальні*, що визначаються змістом інформації, яку студент отримує у ході навчання; 3) *професійні*, котрі розглядаються як основа отримання професії; 4) *утилітарні*, основою яких є отримання особистої вигоди після закінчення вишу [5].

Аналізуючи представлені вище групи мотивів, І. Бендера пропонує групу утилітарних мотивів розширити, доповнивши їх такою важливою складовою, як отримання вигод під час навчання, адже в процесі навчання на всіх його етапах (лекціях, лабораторних, практичних заняттях тощо) ця вигода є домінуючою, незважаючи на її тактичний характер [1, с. 9].

Усі розглянуті нами форми самостійної роботи є обов'язковими. Однак варто звернути увагу на ще одне важливе питання – участь студентів у гуртковій роботі, конкурсах, олімпіадах, наукових кон-

ференціях тощо. На відміну від обов'язкових форм навчальної роботи, представлені форми є неофіційними, тобто їх виконання залежить лише від особистої мотивації студентів. На думку деяких науковців (І. Бендера, А. Василенко, С. Кисіль), така мотивація може мати певну педагогічну ефективність лише в тому разі, якщо студенти підпорядковуватимуться генеральному стимулу і бажанню бачити кінцеву мету – виконання самостійної індивідуальної роботи в будь-яких формах прояву [5]. Викладачі при цьому повинні володіти відповідними формами та методами організації й управління самостійною роботою студентів, а студенти, у свою чергу, – бути спроможними до організації власної самостійної навчальної діяльності та самоосвіти.

Висновки. Показником високого рівня самостійності студентів є готовність до самоосвіти. Самоосвіта – це процес, що відбувається за внутрішньою потребою людини, з її ініціативи з метою задоволення різномісних інтересів і запитів, розширення світогляду, розв'язання завдань самовиховання і підвищення професійного рівня. Оволодіння студентами знаннями, вміннями, навичками та набуття досвіду щодо організації самостійної роботи призведе до гарантованих досягнень прогнозованого кінцевого результату – високого рівня самостійності та готовності до самоосвіти впродовж усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бендера І. М. Мотивація самостійної роботи студентів вищих навчальних аграрних закладів / В. М. Бендера // Вісник Українського відділення Міжнародної академії аграрної освіти. – 2013. – Вип. 1. – С. 8–16.
2. Буринський В. М. Самостійна робота як засіб удосконалення графічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / В. М. Буринський ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2001. – 20 с.
3. Володько В. М. Самостійна пізнавальна діяльність студентів : методичні рекомендації / В. М. Володько, І. С. Дмитрик, М. Д. Іванова. – К. : ІСДО, 1993. – 52 с.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu.
5. Кисіль С. Г. Специфіка мотивації учебної діяльності в вузе / С. Г. Кисіль, А. М. Василенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць / Укр. інж.-пед. академія. – Х., 2004. – Вип. 7. – С. 235–241.
6. Ляшова Н. М. Особливості самостійної роботи студентів магістратури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : book.net/index.php?p=achapter&bid=8821&chapter.
7. Максименко Н. Організація самостійної роботи студентів як компонент підготовки вчителя до роботи в умовах гірської школи / Н. Максименко // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 8–9. – С. 87–89. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk>.
8. Реформа вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : osvita.ua.

Дата надходження до редакції: 07.03.2017 р.